

Coordonatori:
Pr. Ion VICOVAN **Emilian-Iustinian ROMAN**

**LAICII ȘI MISIUNEA CREȘTINĂ:
REALITATE ISTORICĂ, VOCAȚIE PERSONALĂ,
NECESITATE ECLESIALĂ**

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2014

Cuprins

Cuvânt înainte

Pr. prof. dr. Ion Vicovan	7
---------------------------------	---

Secțiunea I

In memoriam Dumitru Stăniloae

Evocare

Lidia Stăniloae	27
-----------------------	----

The contribution of Prof. D. Staniloae to the understanding the role of the faithful in the Church's life

Conf. dr. Vasile Cristescu	39
----------------------------------	----

Eclesiologie misionară în teologia Părintelui Dumitru Stăniloae

Pr. prof. dr. Gheorghe Petraru	51
--------------------------------------	----

Secțiunea a II-a

Laicii și misiunea creștină: realitate istorică

Preoția împărătească – slujirea laicilor în Biserică

Înaltpreasfințitul Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei	75
---	----

Constituirea identității Bizanțului Creștin și rolul filosofiei

Conf. univ. dr. Dan Chițoiu	80
-----------------------------------	----

Misiunea laicilor creștini în Antiohia secolului al IV-lea: Ioan Gură de Aur și Omiliile la statui

Pr. asist. univ. dr. Adrian Podaru	91
--	----

Liturgical Evolution in Jerusalem by the End of the Fourth Century

Pablo Argárate	100
----------------------	-----

La responsabilité des laïcs. La Réforme et les Pères

Rémi Gounelle	110
---------------------	-----

Atitudinea statelor europene față de noile mișcări religioase: protecția cetățeanului sau persecuție religioasă?

Asist. dr. Constantin-Iulian Damian	121
---	-----

*Secțiunea a III-a**Laicii și misiunea creștină: vocație personală***Professor Teodor M. Popescu - A Possible Model of Lay Service**

Pr. prof. dr. Ion Vicovan 141

Profesorul de Religie, între profesie și apostolat social

Conf. univ. dr. Maria-Carmen Bolocan 155

**The Pattern of the Mission of Those „Equal to the Apostles”
according to the Acts of the Apostles**

Pr. lect. dr. Ilie Melniciuc Puică 184

**Valorizarea patrimoniului cultural religios – o misiune a laicului
în Biserică**

N. Melniciuc Puică, E. Ardelean 201

**Pictorul Nicolae Grigorescu, misionar al credinței creștine și model
prin arta sa**Lect. dr. Georgeta Merișor Dominte, Lect. dr. Stelian Onica,
Asist. drd. Bogdan Cojocă, Asist. drd. Vasile Tudor 210*Secțiunea a IV-a**Laicii și misiunea creștină: necesitate eclesială***Premise hristologice și eclesiologice ale participării laicilor la
misiunea integrală a Bisericii**

Lect. dr. Cristian Sonea 229

Laicul în Biserica Ortodoxă Română. Succintă radiografie

Pr. Ionel Ene 252

**The Laity and the Ecclesiastical Power. Canonical and
Legal Considerations**

Asist. dr. Emilian-Iustinian Roman 264

Christ's Compound Hypostasis in Emperor Justinian's Theology

Conf. Dr. Vasile Cristescu 286

„Fiul spiritual”: conotații biblice, patristice și duhovnicești

Pr. Lect. Dr. Adrian L. Dinu 299

**The situation and the role of Christian laity in the secular
environment of the Czech Republic**

David Bouma 315

Lista autorilor 325

Cuvânt înainte

Pr. prof. dr. Ion Vicovan

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași a creat, deja de multă vreme, o tradiție în a organiza, anual, simpozioane internaționale pe teme de (mare) interes teologic. Scopul acestora este ca subiectele dezbătute în cadrul desfășurării lor să dobândească, în urma referatelor și discuțiilor, pe cât posibil, atât un nou impuls pentru gândirea teologică, cât și un duh nou pentru viața creștină de zi cu zi. Din păcate, până în acest an (2013), simpozioanele organizate, deși s-au desfășurat de mulți ani de zile în Facultatea noastră, nefiind puse sub nici o egidă, nu indică vechimea și numărul lor.

În acest an, la inițiativa Înaltpreasfințitului Părinte Teofan, Arhiepiscopul Iașilor și Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, implicat în mod efectiv în activitatea Facultății și a manifestărilor organizate de către aceasta, am așezat simpozionul de acum, precum și cele ce vor urma cu ajutorul lui Dumnezeu, sub egida „Dumitru Stăniloae”, ediția I.

Cum este firesc, tema simpozionului este dată de cea a anului omagial declarat de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. După cum bine se știe, anul mântuirii 2013 a fost declarat în Patriarhia Română ca „anul omagial al Sfinților Împărați Constantin și Elena”.

Plecând de la această temă, în urma discuțiilor purtate de către membrii Comitetului de organizare și nu numai, am considerat că în vremea în care trăim se impune o reflecție mai profundă, atât cu caracter teologic, cât și cu caracter practic asupra rolului mirenilor în Biserică. Și aceasta, având în vedere, pe de o parte, că Sfinții Împărați Constantin și Elena, deși numiți de către Biserică „întocmai cu Apostolii”, totuși ei au fost mireni, iar pe de altă parte, deoarece de la valoroasa lucrare a marelui profesor Liviu Stan, *Mirenii în Biserică. Studiu canonic-istoric* (Sibiu, 1939) nu s-a mai scris nimic consistent pe această temă, cel puțin în teologia românească. La cele de mai sus, adăugăm și faptul că viața Bisericii cunoaște o dinamică extrem de mare, cum aproape n-a mai fost în cursul istoriei, ca urmare a schimbărilor petrecute la finele anilor '80, în care implicarea mirenilor trebuie pusă mai mult în valoare.

Ținând cont de cele de mai sus, Facultatea noastră, în colaborare cu Centrul de Cercetare în Teologie Ortodoxă „Filaret Scriban”, cu Centrul

eparhial Iași și cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Teofan, a organizat, la Iași, în zilele de 23-25 mai 2013 simpozionul internațional cu tema *Laicii și misiunea creștină: realitate istorică, vocație personală, necesitate eclesială*.

Intenția organizatorilor a fost ca, plecând de la contribuția uriașă și de la complexa lucrare a Sfinților Împărați în Biserică, să facem o evaluare a rolului mirenilor în Biserică în decursul timpului, pentru a stabili, cât mai bine cu putință, rolul acestora astăzi. De identificat modalitățile prin care mireni pot fi angajați în misiunea Bisericii într-o lume în care se vorbește tot mai frecvent de secularizare. De redescoperit, în același timp, calitatea de mirean, precum și drepturile, respectiv îndatoririle care decurg din ea. Aceasta și pentru faptul că, din păcate, adesea când se vorbește de Biserică, cei mai mulți înțeleg ca făcând parte din ea doar clericii. De evaluat în ce măsura este prezentă Biserica nu doar în biserică, ci în lume, în instituțiile unde activează creștini ș.a.m.d.

Lucrările simpozionului, desfășurate într-un cadru spiritual special, creat de bucuria și lumina celei mai mari sărbători a creștinătății, Învierea Domnului, solemn și academic în același timp, au fost deschise în mod oficial în sala „Dr. Justin Moisescu” a Centrului eparhial Iași. Ele au fost binecuvântate de prezența Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Teofan, care a transmis și un mesaj de felicitare și de speranță în rezultatele lucrărilor lui. La deschiderea acestui eveniment academic a mai participat, cu un mesaj, și delegatul Domnului Rector al Universității „Alexandru Ioan Cuza”, prof. univ. dr. Prorector Dumitru Luca, prorectorul responsabil cu activitatea de cercetare în cadrul celei mai vechi universități moderne din România.

La lucrările simpozionului au participat profesori atât din străinătate (Franța, Austria, Cehia), cât și din țară (București, Cluj, Galați ș.a.), precum și profesori, doctoranzi, masteranzi și studenți ai Facultății noastre.

Șirul referatelor a fost deschis de către profesorul Rémi Gounelle, Decanul Facultății de Teologie Protestantă din Strasbourg (Franța), care a prezentat tema „Responsabilitatea laicilor. Reforma și Părinții”. Următorul referat, și ultimul din ziua debutului lucrărilor simpozionului (23 mai), a fost cel al Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Teofan, cu tema „Preoția împărătească - slujirea laicilor în Biserică”.

Lucrările simpozionului au continuat în zilele următoare, 24 și 25 mai, în Sala „Studium” a Facultății de Teologie „Dumitru Stăniloae”. Cel dintâi rod concret al simpozionului, și sperăm că nu și singurul, o constituie apariția volumului de față, cu același titlu ca și manifestarea academică: *Laicii și misiunea creștină: realitate istorică, vocație personală, necesitate eclesială*. El cuprinde cea mai mare parte dintre contribuțiile participanților,

dar, în același timp, nădăjduim să reprezinte și o modestă contribuție la cercetarea teologică românească pe tema dezbătută.

Precizăm, de asemenea, și faptul că anul 2013 a fost declarat de către Sfântul Sinod al Bisericii noastre, pe lângă „anul omagial al Sfinților Împărați Constantin și Elena”, și „anul comemorativ al Părintelui Dumitru Stăniloae”. Acesta a fost, alături de altele, și motivul pentru care simpozionul din acest an a fost așezat sub egida „Dumitru Stăniloae”, ediția I.

Având în vedere, pe de o parte, că Facultatea noastră, la inițiativa Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, pe vremea aceea Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, a fost așezată (din 2001) sub patronajul celui mai mare teolog român, și nu numai, iar pe de alta, că anul 2013 este anul comemorativ al Părintelui Dumitru Stăniloae, în cadrul Facultății au fost organizate și două momente omagiale închinare acestei mari personalități a teologiei și Bisericii românești. Cel dintâi moment s-a consumat în luna mai, cel de-al doilea în luna noiembrie.

La primul, am avut onoarea și bucuria de a avea ca oaspeți pe distinsa Doamnă Lidia Stăniloae, fiica marelui teolog, împreună cu fiul domniei sale, Dumitraș, absolvent de Teologie. La cel de-al doilea moment omagial a participat Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Teofan care, mai întâi, în fruntea unui sobor, format din preoți profesori ai Facultății și slujitori ai Catedralei mitropolitane din Iași, a oficiat slujba parastasului pentru renumitul teolog. După săvârșirea parastasului, în cadrul căruia au fost pomeniți și profesorii Facultății noastre mutați la Domnul, profesori, doctoranzi, masteranzi și studenți, avându-l ca invitat de onoare pe Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, au luat parte, în Sala „Studium” a Facultății, la referatele prezentate de câțiva dintre colegii profesori. Referatele acestora, parte dintre ele, sunt incluse, alături de cele din cadrul simpozionului, în volumul de față.

Din acest motiv, volumul este structurat în patru secțiuni: cea dintâi este închinată Părintelui Dumitru Stăniloae, celelalte fiind dedicate simpozionului, mai precis fiecărei subteme din titlul sub care s-au organizat și desfășurat lucrările lui.

Prima secțiune, *In memoriam Dumitru Stăniloae*, cuprinde, cum afirmam mai sus, câteva contribuții (trei la număr) dedicate celui mai mare teolog român și, după cei mai mulți, cel mai mare teolog ortodox din veacul al XX-lea, Părintele Dumitru Stăniloae, sub patronajul căruia este așezată Facultatea noastră și sub egida căruia a fost așezat simpozionul internațional din 2013.

Cel dintâi referat aparține distinsei Doamne Lidia Stăniloae, fiica marelui și renumitului teolog. În prelegerea susținută, cu titlul „Evocări”, autorul, după cum o indică și titlul, evocă, mai bine decât nimeni altul,

personalitatea marelui teolog și trăitor al Ortodoxiei. Evocarea este pusă sub motto-ul, mai mult decât sugestiv: „Ceea ce faci pentru tine moare odată cu tine. Ceea ce faci pentru ceilalți rămâne pentru totdeauna”.

Prima idee pe care o dezvoltă autorul, Doamna Lidia Stăniloae, este referitoare la îndepărtarea omului de Dumnezeu, de religie, pe care o cataloghează ca fiind „cea mai mare dramă a secolului nostru”, omul trăind, în consecință, „într-o lume monotonă, lipsită de mister, de fiorul profund al realităților existente dincolo de ceea ce considerăm noi cu suficiență că este realitatea”. Din acest motiv, susține distinsa doamnă, sprijinită pe afirmația lui Simone Weil, „lumea europeană actuală, fragilizată de barbaria totalitarismelor și de criza valorilor, are nevoie de un creștinism cu adevărat întrupat, care să impregneze toate aspectele vieții, care să circule prin carnea națiunilor Europei”. De asemenea, domnia sa afirmă că „tot mai multe voci ale culturii și științei actuale mărturisesc convingerea că o lume fără prezența divinității ar fi o lume trunchiată, incompletă, lipsită de semnificație”.

Trecând la evocarea propriu-zisă a marelui profesor, Doamna Lidia mărturisește că „Dumitru Stăniloae s-a preocupat intens de problemele legate de structura și de moștenirea noastră spirituală. El a fost conștient de necesitatea efortului de a ține trează conștiința noastră ca popor care ocupă un loc în istorie... El consacră capitole întregi unor cuvinte și expresii care n-au echivalente în alte limbi: «Dumnezeu drăguțul», «Măicuța Domnului». Referindu-se la teologia pe care a dezvoltat-o Părintele Stăniloae, distinsa doamnă afirmă că deoarece părinții săi au trăit în „această patrie spirituală... el a elaborat o teologie care nu este numai știință, ci este convingere, credință, entuziasm, gândire nuanțată și specifică. Ea este trăire, este încredere în Dumnezeu, este certitudinea evidentă că suntem ființe privilegiate, pe care Dumnezeu le numește fiii săi... Raportul Dumnezeu-om este fundamental, omul fiind înălțat de Părintele său la rangul de convorbitor, cu toate atributele acestuia. Întrepătrunderea între teoretic și trăirea practică, aducerea spiritualității în viața de zi cu zi a fost poate una dintre cele mai importante caracteristici ale operei lui Stăniloae”.

Relația dintre Persoanele divine și om, afirmă mai departe Doamna Lidia Stăniloae, „ne dă certitudinea vieții de veci, bucurându-ne de comuniunea cu viața infinită a lui Dumnezeu și de comuniunea neconfundată dintre noi... Această certitudine am văzut-o la părinții mei, la tatăl meu, ca singura modalitate de existență adevărată. De aceea, Dumnezeu i-a dăruit puțința de a crede cu adevărat. Pentru el, legătura cu Dumnezeu era concretă, personală. Din această relație concretă a luat forța de a fi senin, liniștit, calm, în cele mai grele momente ale vieții care nu l-a cruțat, în fața nenumăratelor împrejurări din care se părea că nu există ieșire. Ai încredere în Dumnezeu, spunea, El nu ne uită”.

Doamna Lidia mai aduce în atenție o altă caracteristică importantă a omului Dumitru Stăniloae: „Nu-i plăcea să se vorbească despre el. Se strecura neobservat, evitând elogiile. «Dumnezeu ne-a dat talanții și noi suntem datori să-i înmulțim, să-i facem să rodească», spunea, iar «darul lui Dumnezeu ne deschide mintea, ne conduce mâna pe hârtie, ne însuflă cuvintele cu care să-L propovăduim, să-i facem pe oameni să înțeleagă cuvintele Sale»”. Domnia sa subliniază, de asemenea, o altă mare calitate a Părintelui Dumitru Stăniloae: „Capacitatea sa de a înzestra normalitatea cu profunzimea credinței, a ancorării în spiritualitate. Aș spune de a auri normalitatea, de a o scoate din banalul cenușiu al superficialității, a egoismului, a ranchiunei, a aroganței”. Ultima parte a „evocării” conține aprecierile unor teologi și oameni de știință, mai ales străini, la adresa Părintelui Dumitru Stăniloae.

Al doilea referat dedicat Părintelui Stăniloae este cel semnat de conf. dr. Vasile Cristescu, „Contribuția Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae la înțelegerea rolului credincioșilor în viața Bisericii”. În debutul referatului autorul precizează că în teologia românească au fost câteva preocupări referitoare la rolul mirenilor în Biserică (Liviu Stan, Emilian Popescu), însă ele au avut o abordare canonică și istorică. De aici preocuparea și studiul domniei sale cu o perspectivă dogmatică, însă în viziunea Părintelui Dumitru Stăniloae. După ce face o analiză etimologică a termenului de mirean, propunând ca mai potrivit termenul de credincios, autorul subliniază că Părintele Stăniloae a avut o contribuție semnificativă în acest sens prin „traducerile, comentariile și studiile alcătuite în colecția *Filocalia*”. Concret, Părintele Stăniloae „prezintă legătura dintre liturghia comunității și jertfa sau liturghia interioară în viziunea filocalică”. El arată că „liturghia comunității are un rol esențial în dezvoltarea duhovnicească a persoanei, pentru că viața duhovnicească a persoanei nu se dezvoltă într-o izolare de comunitatea euharistică, iar comunitatea euharistică nu rămâne neinfluențată de dezvoltarea vieții duhovnicești a persoanei”. Citându-l pe Sfântul Marcu Ascetul, Părintele Dumitru Stăniloae afirmă: „Credinciosul dezvoltă și în ființa sa calitatea de biserică, având în centrul ei pe Dumnezeu și calitatea sa de preot ce aduce slujba lui Dumnezeu aflat în altarul inimii lui”. O altă idee importantă pe care o dezvoltă Părintele Stăniloae, afirmă profesorul Cristescu, este cea potrivit căreia „credincioșii sunt biserică a lui Dumnezeu nu numai împreună, ci și fiecare în parte. Templu al lui Dumnezeu este nu numai sufletul, ci și trupul, pentru că trupul a fost sfințit de Hristos prin moartea și învierea Lui” (Cf. I Cor. 6, 19-20). În continuare, autorul tratează despre rolul „credincioșilor” în Biserică, bazându-se pe teologia Sfinților Maxim Mărturisitorul, Chiril al Alexandriei, Simeon Noul Teolog și a lui Calist Catafyghiotul, concluzia fiind că „rolul

credincioșilor nu mai este înțeles în termeni de putere, ci de slujire duhovnicească ce are la bază iubirea lor ca răspuns la iubirea lui Hristos”.

Cel de-al treilea referat din secțiunea dedicată Părintelui Dumitru Stăniloae, intitulat „Eclesiologie misionară în teologia Părintelui Dumitru Stăniloae” aparține părintelui profesor Gheorghe Petraru. În studiul său profesorul Petraru pleacă de la afirmația că „teologia Părintelui Stăniloae are o dimensiune misionară intrinsecă pentru că a fi creștin reprezintă deja inserția în planul divin din libertate și iubire personală, comuniune cu Dumnezeu în Biserica Sa din lume, calea firească a omului spre Împărăția lui Dumnezeu cea cerească”. Dezvoltând subiectul cu titlul de mai sus, părintele profesor Petraru îl abordează în trei subcapitole. Cel dintâi este dedicat parohiei, având titlul „Comunitatea eclezială locală, loc teologic și prezență integrală a lui Dumnezeu cel întretit în persoane”. Aceasta pentru că, susține autorul, „parohia rămâne expresia cea mai imediată și cea mai vizibilă a comunității ecleziale, o modalitate teritorială importantă a localizării Bisericii universale în Biserica locală, în mijlocul caselor credincioșilor ce au în centru lăcașul de cult, prezența prin excelență a divinului în mijlocul lor”. Acest lucru este sesizat de Părintele Stăniloae care afirmă: „În satul românesc transparența activă și transfiguratoare a lui Dumnezeu care îi unește pe toți, fără să se confunde, se trăiește în modul cel mai accentuat în Liturgia duminicilor și sărbătorilor, în care toți se roagă pentru toți. Drept urmare, ei ies din biserică într-o comuniune reîmprospătată... Străvezimea transcendenței vii a lui Dumnezeu în trăirea satului românesc îi dă acestuia, pe lângă duhul unei adânci comuniuni, și pe acela al unei gândiri care unește în ea înțelegerea cu simțirea tainelor nepuizabile ale lumii și persoanelor unite cu Dumnezeu”. Mai departe autorul subliniază că viziunea Părintelui Stăniloae cu privire la rolul parohiei nu este una singulară, ci ea „concordă cu cea a unor teologi ortodocși sau confesionali pentru că evanghelizarea, misiunea și mărturia creștină se fac, se manifestă prin și în poporul credincios al bisericii locale, parohia, adunat în jurul altarului lui Hristos la care prezidează preotul slujitor”. Referitor la viața comunitară a parohiei autorul, inspirându-se din teologia Părintelui Dumitru Stăniloae, susține că „parohia trebuie să îmbine armonios și constructiv Ortodoxia cu ortopraxia, învățătura de credință și principiile morale creștine cu viața cotidiană în aspectele ei instituționale și familiale ale credincioșilor ce extind după Liturgia duminicală duhul sărbătorii și al comuniunii în lume, făcând din aceasta Biserica lui Dumnezeu”.

Al doilea subcapitol al referatului de față tratează despre „Treimea, fundamentul Bisericii lui Hristos din istoria cu finalitate în Împărăția cerească”. Autorul remarcă faptul că „în comuniunea eclezială locală a inițierii sale teologice, Părintele Stăniloae a avut intuiția adevărului

eclesiologic dezvoltat ulterior în scrisul și gândirea sa prin apelul la marea tradiție patristică. Inițial, acest demers era unul inductiv, particular legat de emoția sacră din comunitatea sa parohială și a familiei, lectura, interpretarea și experiența teologică ulterioară au făcut ca eclesiologia sa să devină una tare, de la general la particular, una deductivă, de la Dumnezeu la umanitate, de la invizibil la vizibil, de la inteligibil la sensibil, prin chenoza hristică în care se vede, paradoxal, și măreția absolutului divin, Treimea în iconomia mântuirii". În reflecțiile sale legate de relația dintre Biserică și Sfânta Treime, Părintele Stăniloae afirmă că „mântuirea și îndumnezeirea omului, scopul creației și mântuirii omului de către Dumnezeu cel întreit în Persoane constituie, de fapt, extinderea relațiilor afectuoase dintre Persoanele divine la creaturile conștiente". Ultimul subcapitol al studiului de față abordează „Biserica misionară locală. Sensuri ale misiunii creștine astăzi". Autorul subliniază aici că „pe lângă dimensiunea spirituală, sacramentală creștină, parohia este și comunitatea oamenilor din lume, în inima istoriei, aspect ce nu poate fi eludat într-o percepție realistă a existenței umane care trebuie interpretată triadic, anume istoric, eclesial-religios și eshatologic într-o deschidere comunicativă a celor trei nivele și o interferență semiotică în plan cultural, civilizațional". Mai departe, autorul subliniază că „la nivelul comunității istorice se derulează superior viața spirituală și culturală, relațiile umane, în complexitatea lor ce transcende ceea ce este limitat, lăsând semnele prezenței umane cu creativitatea ei, cu credințele ei în semnificațiile lor profunde, legate de lanțul peren al ființei unitare diferențiate personal și cronologic".

Începând cu secțiunea a doua sunt prezentate referatele simpozionului propriu-zis. Primul referat din această secțiune, pusă sub genericul *Laicii și misiunea creștină: realitate istorică*, este semnat de Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, Arhiepiscopul Iașilor și Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, și este intitulat „Preoția împărătească – slujirea laicilor în Biserică". În partea de început a referatului, Părintele Mitropolit definește termenul de „laic", el provenind din grecescul „laos" și înseamnă „popor", prin urmare, afirmă Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, „laicii sunt cei care alcătuiesc poporul lui Dumnezeu, corpul Bisericii, al cărei cap este Hristos Domnul". Mai departe, autorul remarcă faptul că „din păcate însă, termenul de „laic" este folosit astăzi, de obicei, în opoziție cu cel de „cleric", definirea însăși a laicului făcându-se exclusiv prin raportare la cleric: laicul este creștinul care nu aparține clerului. În felul acesta se naște o poziționare exterioară, paralelă, chiar antagonică între membrii Bisericii: clerici și laici, poziționare care nu este proprie eclesiologiei ortodoxe. Creștinul necleric (laicul) nu poate fi așezat alături sau separat de preot și episcop, ci numai împreună cu aceștia, întrucât numai

împreună – clerici și laici – formează Biserica lui Hristos”. În continuare, evaluând evoluția treptelor/stărilor de slujire în Biserică, pe care o cataloghează „atentă și onestă”, Părintele Mitropolit afirmă că „de-a lungul timpului, puțin câte puțin, membrii preoției sacramentale au devenit tot mai dominanți în defavoarea creștinilor neclerici, membri ai preoției universale. Cauzele care au generat și generează încă o asemenea situație sunt multiple, autorul enumerând cinci dintre acestea. În partea a doua a referatului, Părintele Mitropolit, plecând de la un temei biblic foarte cunoscut (II Petru 2, 19), face o analiză a expresiilor seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu”, menționând că ele sunt „folosite de Sfânta Scriptură pentru a desemna slujirea laicilor în Biserică și că între cele două categorii de preoți în Biserică, membrii preoției universale și membrii preoției sacramentale, nu există o diferență de ordin antropologic, ci, citându-l pe teologul grec Panayotis Nellas, o diferență de slujire, diferență care presupune o responsabilitate, nu un privilegiu”, concluzionând că „atât membrii preoției sacramentale, cât și cei ai preoției universale fac parte din aceeași Biserică, sunt răspunzători, chiar dacă cu responsabilități diferite, pentru viața acesteia. «În felul acesta», și-l citează pe părintele Dumitru Stăniloae referitor la credincioșii laici, «toți sunt preoți și jertfe în Biserică, toți sunt învățători și călăuzitori spre mântuire ai lor și ai altor credincioși apropiați, sau și ai altor oameni, dar fără o răspundere formală pentru comunitatea bisericească»”. Mai departe, îl citează pe Sfântul Pavel cu textul de la I Cor. 12, 4 și următoarele, care „folosește imaginea trupului omenesc pentru a face înțeleasă realitatea bisericească: un singur trup, alcătuit din mai multe mădulare între care însă există perfectă armonie”. În partea ultimă a referatului, Părintele Mitropolit Teofan abordează, inspirându-se din lucrările Părintelui Stăniloae, un aspect extrem de important cu privire la mireni/laici: *coordonate ale slujirii laicilor în Biserică*.

Al doilea referat din această secțiune este cel susținut de profesorul Dan Chițoiu din cadrul Facultății de Filosofie a Universității „Al. Ioan Cuza”. Intitulat „Constituirea identității Bizanțului creștin și rolul filosofiei”, referatul de față, elaborat în patru părți sau capitole, subliniază și dezvoltă ideea că „aspectul cheie ce diferențiază modelul cultural bizantin, cu siguranță este descrierea omului în dimensiunea persoanei, un model cultural care stă de la bun început sub semnul paradoxului în ceea ce privește descrierea a ceea ce caracterizează umanul” („cel ce va vrea să își scape sufletul îl va pierde, dar cel ce își va pierde sufletul pentru El, îl va câștiga”). De aici teza autorului că „termenul de edificare nu poate fi folosit în sensul propriu în context creștin, și acest lucru este vizibil mai ales în constituirea noțiunii de persoană în orizontul patristic”.

Următorul referat aparține asistentului universitar dr. Adrian Podaru de la Facultatea de Teologie din Cluj. În referatul intitulat „Misiunea laicilor în Antiohia secolului al IV-lea: Ioan Gură de Aur și Omiliile la statui”, autorul își propune să dovedească „faptul că misiunea nu este altceva decât, sau că ea este, înainte de toate, o problemă de moravuri, *mores*, sau de ethos creștin, și mai puțin o problemă de strategie”. Este ceea ce a încercat să facă Sfântul Ioan Gură de Aur la vremea sa și ce trebuie să facă creștinii astăzi: „Comunitatea în general să devină creștină în toate manifestările sale cotidiene, pentru ca membrii ei să nu ducă o existență dublicitară: creștini între zidurile bisericii, în intervalele alocate serviciului religios, și păgâni în activitățile civice. Un comportament consecvent creștin devine cel mai eficient mijloc de misiune în mijlocul unei lumi pestrițe din punct de vedere religios”. În sprijinul afirmației sale, autorul aduce și un cuvânt al Sfântului Ioan Gură de Aur: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu doar arătându-se. Așadar, și noi să spunem slava lui Dumnezeu nu doar vorbind, ci și tăcând, și uimindu-i pe toți prin strălucirea vieții (noastre). Căci zice (El): «Să strălucească lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune și să-L slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri»(Mt. 5, 16)”.

Al patrulea referat este cel al profesorului Pablo Argárate de la Facultatea de Teologie Catolică din cadrul Universității din Graz, un mai vechi prieten și colaborator al Facultății noastre. În referatul „Liturgical Evolution in Jerusalem by the End of the Fourth Century”, autorul, profesorul Pablo Argárate, își propune să facă o prezentare a catehezelor Sfântului Chiril al Ierusalimului din perspectivă textuală, teologică și liturgică. Dacă până nu de mult se considera că Ierusalimul a exercitat o anumită influență (liturgică) asupra restului lumii creștine, astăzi această teză nu mai are susținere. În vremea aceea a apărut și s-a dezvoltat o nouă direcție în teologie, anume mistagogia, o teologie liturgică, bazată pe ideea accesului la mister prin ritualul liturgic. Esențialmente, mistagogia este mai mult decât un simplu comentariu asupra Liturghiei, ea fiind un mod de a pătrunde misterul prin ritualul liturgic. Spre deosebire de tipologia tradițională, este subliniat realismul sacramental, mai ales prin accentul pus pe *tremendum*.

Următorul referat, al cincilea, cu titlul „La responsabilité des laïcs. La Réforme et les Pères”, este cel al Decanului Facultății de Teologie Protestantă din Strasbourg, Rémi Gounelle, referat susținut, cum arătam mai sus, în deschiderea lucrărilor simpozionului.

Referatul se constituie într-o analiză a responsabilității fundamentale a laicilor și a „miniștrilor” în Biserică din perspectiva eclesiologiei protestante. Analiza se fundamentează pe eclesiologia Bisericilor reformate și luterane franceze, cu accent pe practica reformată. Ca puncte de

plecare sau documente de studiu sunt „Concordatul din Leuenberg” (semnat în 1973), prin care Bisericele luterane și reformate din Europa s-au angajat să „continue studiul diferențelor doctrinare care persistă în interiorul și între Bisericele participante, și „Ministère-Ordination-Episkopè”, semnat în 2012, ele subliniind că diversitatea tipurilor de ministere este încă mare, ca de exemplu hirotonia, imaginea ministrului etc.

Ultimul referat din această secțiune este cel al asistentului universitar dr. Constantin-Iulian Damian. Intitulat „Atitudinea statelor europene față de noile mișcări religioase: protecția cetățeanului sau persecuție religioasă?”, referatul își propune o analiză a „dilemei” existente în vremea noastră: „Pe de o parte, majoritatea statelor garantează prin constituție libertatea religioasă, pe de altă parte, fiecare stat trebuie să asigure securitate și protecție cetățenilor săi în fața practicilor abuzive de orice fel”. Echilibrul între cele două este foarte greu de atins, susține autorul, întrucât, „ceea ce pentru unii constituie asigurarea libertății religioase, pentru alții înseamnă nepăsare și lipsă de protecție”. După ce descrie sumar preocupările în acest sens la nivelul Uniunii Europene, autorul prezintă două modele: francez și german, după care „situația în țările din sud-estul Europei”. În Franța, îngrijorarea față de explozia numărului de noi mișcări religioase a apărut la sfârșitul anilor '70, luând în scurt timp o deosebită amploare, astfel că, în anul 2001, statul francez se afla pe locul al șaselea în lume în ceea ce privește îngrădirea libertăților religioase (alături de China, Indonezia, Sudan, Nigeria și Turkmenistan). Legislația franceză a avut în vedere, în special, sectele care practică manipularea mintală sau a spălării creierului. În Germania, spălarea creierului nu este considerată ca mijloc de convertire, legislația acesteia stipulând „înființarea și finanțarea din bani publici a unei fundații care să reunească și să coordoneze centrele de consiliere, să desfășoare munca de cercetare în problema sectelor și psihogrupelor... să implementeze programe educaționale”. Referitor la sud-estul Europei sunt amintite, cu prevederile specifice, realitățile din Rusia, Grecia și România.

Secțiunea a III-a, *Laicii și misiunea creștină: vocație personală*, debutează cu referatul subsemnatului, „Profesorul Teodor M. Popescu – un posibil model de slujire laică”. Din „norul” de personalități din rândul mirenilor care s-au implicat în mod exemplar în viața Bisericii, am ales această uriașă personalitate a teologiei și ortodoxiei românești pentru viața sa dedicată, trup și suflet, lui Hristos și Bisericii Sale. Alegerea s-a datorat și faptului că, pe de o parte, se împlinesc 120 ani de la naștere (1893) și 40 ani de la mutarea la cele veșnice (1973), iar pe de alta, întrucât a avut o *viață aleasă* și o *operă valoroasă*. Născut într-o familie preotească în localitatea Boteni, județul Dâmbovița, tânărul Teodor a urmat școala primară în satul natal și în satul vecin, gimnaziul la Târgoviște și

cursurile Seminarului Central din București. Tot la București a urmat și cursurile Facultății de Teologie și ale Seminarului Pedagogic Universitar, cel de specializare la Atena (unde a obținut și titlul de doctor), după care la Leipzig, Paris și Sorbona. În paralel, a frecventat și cursurile facultăților de Litere și Filosofie. După finalizarea studiilor, a activat ca profesor la Seminarul Central din București, la Facultățile de Teologie de la Chișinău și București. Acuzat de fapte pe care nu le-a săvârșit (activitate legionară, acțiuni împotriva clasei muncitoare și a mișcării revoluționare, grave calomnii la adresa U.R.S.S. etc.), a fost închis între anii 1959-1963 la Jilava și Aiud. În închisoare s-a remarcat printr-o ținută deosebită, răbdând cu multă smerenie și răbdare chinurile la care a fost supus, păstrându-și cu statornicie și fidelitate demnitatea de bun creștin, dovedind că învățătura pe care o transmitea studenților nu era doar una teoretică, ci și un mod, un crez de viață. Chiar și după punerea în libertate, a fost atent urmărit de oamenii Securității, fiind angajat cu multă greutate în cadrul Patriarhiei unde a prestat diverse activități, unele dintre ele sub nivelul său de pregătire (bibliotecar, diortositor/îndreptător al cărților de cult, membru în comisia de dialog a B.O.R. cu Vechii Catolici, recenzor al revistelor bisericești străine). Moartea, survenită în condiții oarecum suspecte, i-a fost cauzată, într-o anumită măsură, și de condițiile regimului de detenție îndurat. Ca teolog, are o operă valoroasă, nu atât prin numărul lucrărilor elaborate, având în vedere contextul politic neprielnic, cât, mai cu seamă, din punctul de vedere al conținutului.

Următorul referat, „Profesorul de Religie, între profesie și apostolat social”, aparține conf. univ. dr. Maria-Carmen Bolocan. În debutul lui, autorul afirmă că „o educație integrală presupune, pe lângă latura intelectuală, morală, estetică etc., și o componentă religioasă”. În continuare, autorul afirmă și dezvoltă ideea potrivit căreia „profesorii de religie trebuie să conștientizeze că activitatea pe care o desfășoară în școală și în afara ei, este un apostolat și o continuare a misiunii ucenicilor”. O atenție specială acordă autorul, cum este de altfel firesc, „condițiilor” pe care trebuie să le întrunească profesorul de religie, enumerându-le și explicându-le. De asemenea, nu trece cu vederea nici „competențele și aptitudinile psihopedagogice ale formatorului religios”, pe care le prezintă sistematic și documentat. Întrucât în procesul de educație elevul este un partener extrem de important, autorul dedică un subcapitol acestuia, „personalitatea elevului și rolul ei în procesul educațional”. În esența acestui subcapitol, autorul susține că „dotat cu o mare virtualitate, cu o mare deschidere de la real la posibil, de la virtual la actual, omul poate fi angajat pe o cale ce duce la acea creștere pe care o visează educația și este în stare a se ridica pe trepte tot mai înalte către o adevărată

împlinire, aceea prevăzută de însuși idealul său". Tot aici autorul arată că mai întâi este necesar „profilul individual concret și după aceea urcăm treptele pedagogiei practice”. De aici și recomandarea: „Atunci când vrem să transformăm însă omul, să-i dezvoltăm judecata și să-i cultivăm deprinderile morale (virtuțile) este necesar să ne aplecăm asupra individului care este un om real cu toate atributele ce-i aparțin”. În relația „profesor-elev la ora de Religie, astăzi”, autorul, enumerând și prezentând diversele tipuri de relații, o recomandă pe cea pe care o numește „relația democratică”, catalogând-o ca ideală. Tot aici autorul trasează și câteva „reguli” după care să se conducă profesorul de religie în relația cu elevul.

Al treilea referat din această secțiune aparține părintelui Ilie Melniciuc Puică. Este vorba despre referatul intitulat „The Pattern of the Mission of Those «Equal to the Apostles» according to the Acts of the Apostles. În referatul susținut, autorul, mai întâi, definește sintagma „întocmai cu Apostolii”, ea reprezentând o recunoaștere a slujirii persoanelor laice, care au lucrat după chemarea specială primită de la Dumnezeu, la răspândirea creștinismului. Slujirea lor, în care efortul și voința lor omenească a fost asistată de Duhul Sfânt, s-a concretizat prin semne minunate și cuvânt roditor. Studiul de față dorește să sublinieze un model de misiune, fundamentat pe exemple preluate din cartea Faptele Apostolilor, care a fost particularizat de fiecare mirean în perioada și contextul în care au vestit pe Hristos cel înviat din morți. Sfinții cinstiți de Biserică cu o asemenea formulă de Biserică, potrivit autorului, sunt: Sfânta Maria Magdalena, Sfânta Fotini (femeia samarineancă), Sfânta Tecla, Sfântul Constantin și maica sa Elena, Sfânta Nunia (creștinătoarea Georgiei), Sfântul Patrick (creștinătorul Irlandei), Sfinții Metodie și Chiril (creștinătorii slavilor), Sfânta Olga și Sfântul Vladimir (creștinătorii Rusiei), precum și Sfântul Ștefan (creștinătorul Ungariei). Deși nu au primit mandat sacramental, precum Sfinții Apostoli, pentru chemarea mirenească la o slujire a Bisericii lui Hristos, comunitatea creștină i-a cinstit prin titulatura „întocmai cu Apostolii”, așezându-i în rândul sfinților, mai ales pentru rolul lor de îndrumători și mărturisitori creștini.

Al patrulea referat, „Valorificarea patrimoniului cultural-religios, o misiunea a laicului în Biserică”, este semnat de Nicoleta Melniciuc și Elena Ardelean. După definirea sintagmei „patrimoniu cultural-religios”, autorii menționează că „cca. 80% din bunurile de patrimoniu sunt bunuri ecleziale”. În continuare autorii prezintă „punctele tari și punctele slabe” ale strategiei Patrimoniului Cultural Național religios. Esența referatului de față îl constituie capitolul „Implicarea laicului în valorificarea patrimoniului cultural-religios. Proiecte de succes”, în el fiind enumerate (parte dintre) proiectele finanțate prin fonduri europene în

cadrul Programului Operațional Regional 2007-2013, pe Axa prioritară 5, aici fiind incluse obiectivele cu potențial turistic aflate în patrimoniul UNESCO. Autorii prezintă, de asemenea, și proiectele naționale sau locale, după cum și „proiectele internaționale altele decât cele finanțate din fondurile structurale”.

Ultima contribuție din această secțiune, intitulată „Pictorul Nicolae Grigorescu, misionar al credinței creștine și model prin arta sa”, este semnată de mai mulți autori: Georgeta Merișor Dominte, Stelian Onica, Bogdan Cojocă și Vasile Tudor. În acest referat, autorii afirmă că Nicolae Grigorescu, prin activitatea sa de pictor bisericesc, își exprimă sau manifestă misiunea sa de mirean/membru al Bisericii. Artă sa, în cele două componente ale ei (maniera neoclasică adoptată un timp și de Biserică, precum și prin temele laice), indiferent de tehnica de stil, transmite „liniștea, seninătatea și frumusețea calmă din Ortodoxie”.

Ultima secțiune, a IV-a, *Laicii și misiunea creștină: necesitate eclezială*, cuprinde șase referate. Cel dintâi din acest șir este cel al părintelui profesor Cristian Sonea (Cluj), el fiind intitulat „Premise hristologice ale participării laicilor la misiunea integrală a Bisericii”. Autorul își propune, prin acest referat, să dovedească faptul că „în teologia ortodoxă, vocația misionară este o calitate naturală a întregului *corpus christianum*, în constituția sa diferențiată”. În abordarea acestei teme, autorul face o incursiune în „teologia laicului în viața Bisericii Ortodoxe Române” (citând din lucrarea părintelui Liviu Stan, amintită în partea de început a acestui cuvânt introductiv, din documentul „Frăția Ortodoxă Română. Obiective și metode”, redactat de Ion Mateiu, Cluj, 1933, din același autor, un alt document, mai amplu decât cel dintâi, intitulat „Mirenii și drepturile lor în Biserică”, publicat cu prilejul înființării Frăției Ortodoxe Române în 1938, precum și din lucrarea părintelui Spiridon Căndea, intitulată Apostolatul laic, apărută la Sibiu în 1944). Mai departe, autorul face, de asemenea, o incursiune în teologia contemporană, fixând „reperele vocației misionare a laicului”. Dintre teologii trecuți în revistă, amintim: Nikolai Afanasiev, Paul Evdokimov, Panayotis Nellas, Boris Bobrinskoy, Liviu Stan, Ion Bria, Valer Bel și Constantinos Skouteris. Direcțiile pe care le abordează autorul referatului, trei la număr, interesante și bine documentate, sunt: laicul – membru al poporului de preoți al lui Dumnezeu, laicul – misionar în Biserică și participarea laicului la misiunea de „zidire” a Bisericii lui Hristos.

Următorul referat din această secțiune este cel al părintelui profesor Ionel Ene (Galați), cu titlul „Laicul în Biserica Ortodoxă Română. Succintă radiografie”. După „o lungă prezentare”, cum afirmă autorul însuși, se evidențiază faptul că „Biserica trebuie să țină cont de fiecare celulă vie, dar să vegheze și să ajute la împlinirea chemării întregului organism. Și

fiecare celulă trebuie să aibă aceeași conștiință”. În referatul său autorul amintește, pe de o parte, de Alexandru Ioan Cuza, care, prin unele dintre măsurile luate (cum ar fi secularizarea averilor mănăstirești și introducerea Codului familiei), a slăbit autoritatea Bisericii, stimulând procesul de secularizare, iar pe de alta, de mitropolitul Andrei Șaguna, care a implicat activ mirenii în viața și organizarea Bisericii din Transilvania prin Statutul de organizare și funcționare pe care l-a introdus în anul 1868, restabilind astfel, cel puțin într-o anumită măsură, rolul laicilor în viața acesteia. Mai departe autorul oferă și exemple din veacul al XX-lea, în sensul că pomeneste de vrednicii de pomenire patriarhii Justin Moisescu (promovat în cele mai înalte demnități eclesiastice din treapta de laic) și Justinian Marina (care a pus bazele apostolatului social și a cultivat cântarea omofonă), de lucrarea regretatului Liviu Stan (*Mirenii în Biserică*) sau de *Patericul mirenilor*. Deși în titlul referatului apare laicatul în Biserica Ortodoxă Română, autorul acordă o relativ sporită atenție teologilor occidentali care au avut preocupări în privința laicatului. Vorbind de o teologie a laicatului, preacucernicia sa face trimitere la teologii Y. Congar, E. Schillebeeckx, G. Philips, K. Rahner, H. Urs von Balthasar și D. Winling.

Al treilea referat din această secțiune este cel al asistentului univ. dr. Emilian-Iustinian Roman. Sub titlul „Laicii și exercitarea puterii bisericești. Considerații canonice și legislative”, autorul abordează problema laicilor, așa cum o indică limpede și titlul, din perspectivă canonică. Domnia sa menționează că prezența mirenilor în Biserică nu este doar o împlinire și mulțumire sufletească pentru slujitorii altarelor, ci și una „ziditoare pentru Biserică, ea constituind o contribuție, o veghe și un control pentru bunul mers al treburilor bisericești, ca și o piedică în calea unor abuzuri oricând posibile”. Mai departe, autorul, citându-l pe profesorul Isidor Todoran care afirmă: „Poziția justă în problema drepturilor laicilor în Biserică nu poate fi stabilită decât pe temelia doctrinei corecte despre Biserică și a celei despre forma de conducere a Bisericii, aceasta din urmă rezultând din cea dintâi”, arată că „totul în viața Bisericii trebuie să stea în acord cu învățătura dogmatică și cu practica bimilenară a Bisericii, adică să existe o corespondență între ortodoxie și ortopraxie”. Plecând de la acest fundament rezultă că problema drepturilor laicilor în Biserică are deopotrivă un aspect dogmatic și unul canonic. În continuare, autorul vorbește de cele trei poziții sau direcții ale rolului mirenilor în Biserică, subliniind că dintre cele trei dimensiuni ale lucrării bisericești, respectiv învățătoarească, sfințitoare și jurisdicțională, numai cea sacramentală nu primește o colaborare propriu-zisă a mirenilor, deoarece starea laică, în comparație cu starea clericală, este într-o situație de inferioritate harică. Concluzia autorului este aceea că „tema partici-

pării mirenilor la exercitarea puterii bisericești, analizată din perspectivă dogmatică și canonică, a fost și este o problemă actuală pentru întreaga Biserică Ortodoxă deoarece credincioșii ei participă activ nu numai la săvârșirea cultului, ci și la întreaga viață bisericească și la activitățile acesteia: didactică, socială, filantropică, culturală, administrativă”.

Al patrulea referat din această ultimă secțiune este semnat de conf. universitar dr. Vasile Cristescu și are titlul „Ipostasul compus al lui Hristos în teologia împăratului Justinian”. În introducerea referatului său autorul precizează că a mai publicat un studiu similar, având în vedere în special teologia călugărilor sciți. În demersul său, profesorul Cristescu pleacă de la afirmația lui H. Georg Beck potrivit căreia „la Justinian se unesc ca la nici un alt împărat bizantin politica, puterea și teologia”, însă din fragmentele păstrate din opera sa reiese că „teologul are întâietate în fața suveranului și a politicianului”. În prima parte a referatului său, autorul prezintă corespondența lui Justinian cu papa Hormisdas (începând cu anul 519, deci anterior urcării sale pe tronul imperial) în legătură cu formula propusă de „călugării sciți” (*unus ex trinitate passus est*), după cum și punctul de vedere al împăratului în această chestiune, utilizând lucrările unor renumiți filologi și teologi ca E. Schwartz, F. Glorie și A. Grillmeier. Justinian, „ca un excelent teolog”, cum îl definește autorul referatului, „a dorit să-l convingă pe papa Hormisdas să accepte formula călugărilor sciți făcând trimitere la termenul *persona* din Apus. Împăratul a arătat că a spune simplu *unus de trinitate*, fără adăugarea numelui lui Hristos, poate fi echivoc”. După anul 527 (când ajunge împărat), afirmă autorul, Justinian „s-a străduit să restabilească unitatea imperiului. De acum, în toate documentele este prezentă mărturisirea formulei teopashite a monahilor sciți”. În continuarea referatului său, profesorul Cristescu, bazându-se pe opera „binecredinciosului împărat”, prezintă implicarea lui Justinian în disputele hristologice ale vremii, începând cu „doctrina monofizită a lui Sever de Antiohia” (scriind în acest sens Epistola dogmatică către monahii din Alexandria, împotriva monofiziților) și continuând cu apolinarismul.

Penultimul referat al acestei secțiuni este intitulat, „Fiul spiritual: notații biblice, patristice și duhovnicești”, fiind semnat de pr. lect. univ. dr. Adrian-Lucian Dinu. În referatul său, autorul își propune să facă, după propria-i afirmație, „o analiză din punct de vedere spiritual a realității numite fiu spiritual și să elaboreze «un mic ghid practic» care să indice «modul în care putem deveni fii ai Bisericii, fii spirituali ai unui duhovnic»”. În prima parte a referatului, vorbește despre om din „perspectiva Bisericii lui Hristos”. Concret, aici arată că omul „nu e numai cât se vede”, ci el are „existență și după moarte”, iar „Biserica Ortodoxă îl vede pe fiecare om, în sens general, ca fiu spiritual, ca un fiu

duhovnicesc, cel puțin în potență”. Mai departe vorbește de „fiul duhovnicesc” în lumina Vechiului și Noului Testament, după care din perspectiva Sfinților Părinți (Sfântul Chiril al Alexandriei, Sfântul Atanasie cel Mare, *Patericul*). Ultima parte a referatului tratează despre „ucenicul în mediul urban și rural de azi”, făcând o serie de recomandări pentru preoți, în sensul ce ar trebui să facă pentru a deveni cu adevărat părinți spirituali. În acest subcapitol îl citează pe cunoscutul teolog grec Georgios Metallinos care, între altele, face următoarea afirmație: „O caracteristică de bază a epocii noastre este descoperirea puterii omului legată și de demonizarea – adică de absolutizarea omului. Puterea lui nu mai e înțeleasă ca depinzând de puterea lui Dumnezeu și ca un efect al ei potrivit cuvântului Apostolului: «Toate le pot în Hristos Care mă întărește» (Filip. 4, 13), ci omul se proclamă atotputernic și autosuficient, crezând că e nu numai stăpân pe el însuși, ci și atotputernic”.

Ultimul referat este cel al teologului ceh David Bauma. Intitulat „The situation and the role of Christian laity in the secular environment of the Czech Republic”, el abordează o serie de chestiuni legate de rolul laicității prin prisma Conciliului II Vatican: cum poate fi definit conceptul de laic într-un mod pozitiv, care sunt responsabilitățile laicilor în cadrul Bisericii ș.a. De asemenea, autorul reliefează rolul laicilor în contemporaneitate, evidențiind cazul Bisericii cehe și provocările cărora este chemată să le facă față (comunicarea cu societatea agnostică, dezvoltarea educației și a acțiunilor caritabile) ș.a.

Precizăm și faptul că, întrucât la lucrările simpozionului au participat, cu contribuții, și profesori străini, am considerat că este benefică publicarea referatelor lor în limbile în care le-au susținut. Pe lângă acelea, mai sunt publicate și alte câteva referate în limbi străine de circulație pentru ca aspecte din teologia românească actuală să fie cunoscute și în afara țării și Bisericii proprii. Aceasta cu dorința, dar și cu nădejdea, ca volumul de față să pătrundă și în alte medii teologice, din exterior, iar impactul lucrărilor simpozionului organizat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași să fie, pe cât posibil, mai mare. Ne dorim, de asemenea, ca simpozionul de la Iași să fie o provocare și pentru alte facultăți de profil sau pentru teologi, și nu numai, de a readuce în atenție rolul, menirea și contribuția mirenilor astăzi.

Apariția volumului de față, pe lângă satisfacția unei lucrări duse (nădăjduim) la bun sfârșit, ne oferă și plăcutul prilej de a ne exprima recunoștința față de cei care, în diferite moduri, au contribuit la organizarea și desfășurarea simpozionului, precum și la publicarea acestui volum. Mulțumim, cu aleasă recunoștință, mai întâi, Înaltpreasfințitului Părinte Teofan, Arhiepiscopul Iașilor și Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, pentru sprijinul acordat organizării și desfășurării simpozionului,

publicării acestui volum, precum și pentru referatul susținut în cadrul lucrărilor acestei manifestări științifice. Respectuoase mulțumiri exprimăm și ostenitorilor Editurii Doxologia a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei pentru publicarea lucrărilor simpozionului.

Mulțumind tuturor susținătorilor, participanților și ostenitorilor, dorim ca volumul de față ce conține referatele simpozionului, să fie un impuls în reevaluarea rolului mirenilor în Biserică astăzi, spre întărirea și intensificarea lucrării acesteia.

Secțiunea I

In memoriam Dumitru Stăniloae

Evocare

Lidia Stăniloae

Ceea ce faci pentru tine moare odată cu tine. Ceea ce faci pentru ceilalți rămâne pentru totdeauna.

În *Jurnalul* său, Sören Kirkegaard notează următoarele: „Este adevărat, lumea trebuie înțeleasă numai dacă este privită de-andoaselea. Dar se uită că ea trebuie trăită privind înainte” (*Colecția de opere*, vol. 28-32).

Cea mai mare dramă a secolului nostru este că aspectele materiale, implicit materialiste ale omenirii, au fost ridicate la rangul de lege fundamentală a existenței. Și ce rezultă de aici? O lume monotonă, lipsită de mister, de fiorul profund al realităților existente dincolo de ceea ce considerăm noi cu suficiență că este realitatea. Nu e deci de mirare că după două mii de ani de creștinism, un sociolog elvețian, Peter Gross, își pune întrebarea dacă în lumea noastră secularizată mai există fenomene religioase, respectiv, dacă „solia foarte specifică de mântuire a creștinismului mai are un viitor”. Și răspunsul lui este mai degrabă pesimist. Pe măsură ce trece timpul constatăm că realitatea noastră s-a îngustat, s-a simplificat, și nu în accepțiunea pozitivă a cuvântului. Omul, de la făptura complexă, cu o gândire mergând în adâncime, a eșuat devenind un automat de fabricat bani și afaceri rentabile, din perspectiva cărora apreciază întreaga realitate, o ființă amintind de personaje de desene animate, pentru care universul se restrânge la spațiul minimal care-l înconjoară și care, crede el, îi oferă suficient oxigen pentru a respira.

Simone Weil spunea că lumea europeană actuală, fragilizată de barbaria totalitarismelor și de criza valorilor, are nevoie de: „un creștinism cu adevărat întrupat”, care să impregneze toate aspectele vieții, care să circule prin „carnea națiunilor Europei”. Să reținem expresia „cu adevărat” întrupat, ceea ce presupune că este trăit în esența sa, cea care a hrănit și a modelat civilizația europeană în mod concret și nu ca o teorie retorică, mecanică, aplicată potrivit unor tipare conformiste mai vechi sau mai noi. Sfârșitul de mileniu pe care l-am trăit a excelat prin înflorirea totalitarismelor, care se dovedesc a fi tragic de actuale astăzi, când ne încântăm cu ideea că ele sunt forme de mult revolute. Din nefericire, prognoza dispariției lor prin înlocuirea cu ceea ce se numește democrație,